مسئوولیت متن و شکل بدوش نویسندۀ مضمون میباشد، عقیدۀ نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد

رڼاګل اریوبزی

۲۰۲۱/۰۳/۱۲

د خوشال سیاسی اوټولنیز نظریات

څلورمه برخه

الف - له ټولواکۍ اوتلواکۍ نارضایتي؟

د مغولوپه دولتي دستګا کې د خوشال خان دنده نظامي او هم سیاسي وه. نظا مي په دي مانا چي دی د دوه زره کسیز لښکر مشر یا په عسکري ژبه قومندان و اوسیاسي ځکه چي خوشال دختک قبیلي خان او د مغولو په دربارکي یي د هغي نمایندګی کوله. ده د ختکواو دمغولو دشاهي دربار ترمنځ اړیکي ساتل او تنظیمول. د پښتنو دځینوسیمودمالیي راټولولو دنده هم ور په غاړه وه. دوخت دواکمن دود اوسیاسي شرایطو له مخي په دواړو دندو کي د خپل اولوالامر دامر اوحکم تابع و. البته دبیلا بیلو موضوع ګانو په هکله به دسلا او مشهوري امکانات موجود وو، خو وروستي پریکړه د بادشاه مطلق حق واو هیڅوک یي په وړاندي نشو دریدلی، دا ځکه چي دخوشال خان زمانه دمطلقي باد شاهی زمانه وه. په مطلقه بادشاهی کي دباد شاه واک او ځواک ته حد نه ټاکل کیږي. په دولت کي دقواووترمنځ بیلتون(تفکیک) او خپلواکی وجود نه لري. بادشاه د ټولو دولتي ارګانونو په سر کي ځای لري، ترهرڅه او هرچا لوړ،خپلواک او ټولواک دی. دخپل رعیت او حتی دهغو قوانینو په وړاندي هم مسئولیت نه لري چي پخپله یي جوړاوجاري کړي وي. بادشاهان دتاریخ په اوږدو کي دقومي مشرانو اوروحانیونو اویا داشرافو اواعیانو له خوا ټاکل شوي دي خو بیرته له دندي نه دي ایستل شوي او دژوند تر پایه پوري بادشاهان پاتي شوي دي. داسي هم پیښ شوي دي چي دلته یا هلته دباداشا کوم مخالف له ناراضو لښکرجوړکړي اودهغه په وړاندي راپورته شي اودا مقام په زوروړخپه نیسي.

رښتیا دادی چي بادشاهي له سره میراثي هم وي، له پلارنه وزوی ته په میراث ور پاتي کیږي. په تیر بیا په ختیځ کي داسي هم پیښیږي چي بادشاه له خپلو بیلا بیلو میر منو نه ډیرزامن دنیا ته راو ړي. دمیراث په لیږدونه کي هغه وخت لانجي را منځ ته کیږي چي هره مور هڅه کوي چي ددې زوی دپلار ځای ناست شي، تاج په سر کړي او په تخت کښیني. په دي ډول دوروڼو ترمنځ دپلار په میراث سیالي پیل کیږي، وسله والي نښتي ترې جوړیږي، ویني تویږي او په پای کي تاج او تخت دزوروړ وروړ په برخه کیږي. اورنګزیب له همدې لارې باد شاه شو. په مطلقه باد شاهۍ کي دحق سرچینه دباداشاه اراده او پریکړه ده، خیر اوشر، دسر اومال فنا اوبقا دباد شاه په مهراوياقهرپوري اړه درلوده اودواړه په چټکي یو په بل اوښتل. خوشال ختک دشاهانو په سر کي داروائي لوبه تر کره کتني لاندي نیولي او پایله یي راته په دي ډول بیان کړي ده:

که په خپله د خپل ځان په بــد و نه يي	دمارانو په غار مه منډه لاسونه
د بــادشـــاه په مهر مینه غره مه شه	زورور په لـړ ګناه وهي سرونه
باد شاهان چي چاته مخ په بدی کاندي	وسند ونو ته ترل نه شي بند ونه

[منتخابات خوشال ختک.۸۲ مخ]

دبادشاه مینه لنډ مهاله ده، تل نه پاتيږي او ډیر زر په غضب بدلیږي، بیانو په لږه ګناه هم دانسان سر پرې کیږي او یا په دار ځوړول کیږي. خوشال خان په ټول دولت کي دا سي موسسه، کوم قانون یا وثیقه نه ویني چي دبادشاه دټولواکي اودا نساني حقوقو په وړاندي دهغه دبیباکي په مخکي خنډ شي. د بخښني اوعدل غوښتني بله مرجع هم نشته اودا چي دولس ټول برخلیک دباد شاه په نیت او ارادې پوري تړلی دی نوځکه دخوشال ختک په نظر:

بادشـــاهـا نو لـره ترس د زړه با یده دي	مرو ت، غـور رسي، عـد ل واحسان
څوک به چا لـره په دا دا و په فریاد ځي	چي په ظلم راضي من شول بادشاهان

[دخوشال ختک کلیات.۵۸۲-۵۸۳ مخونه]

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزي بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

د منځنيو پيړيو دتورو تيارو په دې وروستۍ برخه کې دولسونو پراخې پرګنې په دې نه پوهيدلې چې هر انسان، بيله دې چې دنده، قشر،طبقه او يايي نژاد اوعقيده په نظر کې ونيول شي دبنسټيزوانساني حقوقو خاوند دی، ازاد دنيا ته راغلی او بايد ازاد پاتې شي، ځان او مال يې دنيري په وړاندې وساتل شي اوترڅو چې يې ګناه ثا بته نه وي بيګناه هم وګڼل شي. نه دا فکر اوعقيده وه او نه دګناه کار او بيګناه دمالومولو له پاره کومه بې پرې اوخپلواکه موسسه وه. واک، زور، اجرا، عقل او قضاوت دا ټول دبادشاه په وجود کې سره راټول شوي وو. دهرڅا او هر شي برخليک دهغه په خوی ،عادت او قهريا شفقت پورې تړلی وو، نو ځکه خوشال خان ليکي چې:

بادشاهان چې ستمنا ک شي په خلل د خلکو ژواک شي
بادشاهان چې بې خبر شي کار د ملک واړه ابتر شي

[دخوشال خان کليات.۸۵۷ مخ]

که له يوې خوا دبادشاه ظلم، عياشي، بې تميزي او دملک له حاله بی خبري ولس اورعيت د ډول ډول رنځونو، ربړونو او ستونځو سره مخامخ کوي، نوله بلې خوادی هم په ولس کې ګرانښت او اعتبار له لاسه ور کوي اودا کارد ده (بادشاه) له پاره بدې پايلې له ځان سره لري. سربيره پردې پرله پسې بې عدالتې، ظلمونه، فسادونه، ستم اوبې تميزي خوببا دځپل شوي ولس غوسه اوغضب هم راپاروي، ناآرامی رامنځ ته کيږي اودبادشاه په وړاندې پاڅون هم ځني جوړيږي، چې ځني وخت ځپل کيږي او کله کله بيا پکې مطلق ټولواک دتاج اوتخت، دزور اوزرو سره يو ځای، سرهم له لاسه ورکوي، نوځکه خوشال خټک ليکي چې:

بادشاهان چې بې تميز شي چې عزيز وي نا عزيز شي
بادشاهان چې ناحق جن شي اور يې پورې په لمن شي

[دخوشال خټک کليات. ۸۵۷ مخ]

وينو چې خوشال خټک دانسان په وړاندې دزورزياتي، په تيره بياپه ولس باندې دشاهانو اوحاکمانودظلم اوستم سره سخت مخالف و. د ده سياسي فکر په عدل، انصاف او دانسانانو تر منځ دحقوقي برابرۍ په بنسټ بناو. دمستبدې ټولواکۍ په شان تلواکۍ سره هم مخالف و. دده په نظر نه ښايي چې ټولواک دې تلواک هم وي ياني دژوند تراخري سلګۍ پورې دې په واک کې پا تې شي. ځکه څومره چې دټولواک دواک موده اوږديږي، په همغه اندازه ځان تري ورکيږي، انساني اوصاف يې کمزوري کيږي اود فرعون په لار روانيږي. دخوشال په اند په تلواکۍ مين ټولواکان په خپل شخصيت باورنه لري، بې مقامه ځان ورته بې ارزښته اوهيڅ ښکاري، خپل بخت، حيثيت، ارزښت اوعزت په تاج اوتخت پورې تړي اوله ډاره يې له لاسه نه ورکوي. خوشال خټک ليکي چې:

هر احمق چې په دنيا صاحب دجاه شي بيا تري ځان ايستلی نه شي جاه چا شي
په ويل د مرسلا نو نه ګروهيږي د فرعون او د نمرود غوندې ګمراه شي

[دخوشال خټک خان کليات.۶۳۲مخ]

زما د موندنو له مخې خوشال خان دشاهي نظام سره مخالفت نه دی ښودلی بلکې په نظام کې دننه دظلم، فساد، بې عدالتۍ، تلواکۍ او استبداد سره مخالف و، تردې چې دظلم او فساد نه د بيوزلو دساتنې په غرض په مستبدانواومفسدانود شراوشور جوړول هم روا ګڼي او ليکي چې:

ځنګل ته اور راوړه، حکم ته زورراوړه لښکر څو ډيرلږ لا هومره نورراړه
دا د ودهش کړه غريبنواز ا وسه چې مفسدان دي پرې شروشور راوړه

[دخوشال خټک کليات.۴۰۳ مخ]

په هرصورت خوشال دشاهي نظام سياسي جوړښت ته زيان نه رسوی، خو په نظام کې واک او اختيار په هغه چا لوروي چې عقل، ايمان، عدل اوزړورتيا ولري اويا ددې صفتونودخپلولو له پاره هلې ځلې کوي. دی ټولواکي داصلاح وړبولي او په وړاندې يې په سياسي عمل ياني په انقلاب لاس نه پورې کوي او پر ځای يې دافکارود روښانولواو ښونيزه لار غوره کوي چې دهمدې برخې په دوهم جز تر بحث لاندې نيول کيږي.

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولئ